

Otázka směřování české zahraniční politiky – Česká republika a Izrael po 25 letech partnerství

Následující rubriku jsme tentokrát zasvětili debatě o české zahraniční politice se zvláštním zřetelem k česko-izraelským vztahům. Obrátili jsme se na vybrané osobnosti, diplomaty, politology, novináře, aby se vyjádřili k těmto námětům a otázkám:

V důsledku nebezpečných válečných konfliktů, které se v posledních měsících a týdnech rozhořely na Ukrajině, na severu Iráku a v Izraeli, dochází k citelnému zesílení mezinárodněpolitického napětí a ke geopolitickým otřesům. Mělo by za dané situace dojít i k posunu akcentů v české zahraniční politice? Od 90. let byla pro českou zahraniční politiku prioritní otázka dodržování lidských práv. Mělo by dojít v otázce priorit k nějaké změně? Jaký akcent by měl být v české zahraniční politice v daných podmínkách posílen a jaký naopak oslaben?

Příští rok uplyne čtvrtstoletí od obnovení plnohodnotných diplomatických vztahů se Státem Izrael. Kurs zahraniční politiky vůči Izraeli je od 90. let velmi pozitivní. Jaké jsou hlavní společenské, historické, politické faktory, které utvářejí českou zahraniční politiku vůči Izraeli? Z jakého důvodu přetrvává náš „výjimečný vztah“ s Izraelem, přestože se mění politické konstelace i kontext?

Drtivá většina evropských států v rámci EU pokládá hlas České republiky týkající se situace na Blízkém východě za neadekvátní. V čem podle vás spočívá hlavní názorový střet většiny států EU s Českou republikou? Jsou naše názorové spory se zbytkem EU postaveny na racionálních argumentech, nebo se Izraele zastáváme ve vybročených situacích jako našeho dlouhodobého spojence a spřáteleného státu? A jaké výhody i materiální zisky plynou pro Českou republiku z proizraelské či naopak propalestinské zahraniční politiky? Je pro Českou republiku žádoucí v této otázce měnit akcent, čehož jsme – jak se zdá – v posledních měsících svědky?

Publikované texty Břetislava Turečka, Zuzany Boehmové, Tomáše Pojara, Ireny Kalhousové, Marka Čejky a Jiřího Schneidera v tomto tematickém bloku včetně rozhovoru redakce s Petrem Drulákem byly spolufinancovány projektem Podpora veřejné debaty o české zahraniční politice Ústavu mezinárodních vztahů.

■ ■ ■

Břetislav Tureček, novinář, bývalý zpravodaj Českého rozhlasu na Blízkém východě

S nedávným nástupem nové vlády a nového prezidenta se stále častěji mluví o změně priorit České republiky v zahraniční politice, a to i na poli dodržování lidských práv v jiných koutech světa. V mnoha ohledech to může být posun žádoucí, protože ještě před pár lety česká diplomacie a některé slovně lidskoprávní organizace u veřejnosti vyvolávaly dojem, že nejpalcivějším případem potlačování svobody ve světě je kauza ruské skupiny *Pussy Riot*. Jiné aspekty nové zahraničněpolitické orientace Hradu a Černinského paláce naopak vyvolávají otazníky, ba až vykřičníky – například obavy, že v zájmu posílení obchodní výměny Česko „pozapomene“ na porušování lidských práv v Číně.

Tento trend je přitom dáván do kontrastu zejména s érou a odkazem prezidenta Václava Havla. V daném bodě si však kritici vlády Bohuslava Sobotky a prezidenta Miloše Zemana nejspíš nevybírají nejšťastnější měřítko. Vždyť česká diplomacie uplatňovala pragmatismus či výběrovost na poli lidských práv po celá uplynulá dvě desetiletí existence samostatné ČR.

Je samozřejmě velmi žádoucí, aby Česká republika poukazovala na alarmující situaci v Bělorusku, na Kubě i v Číně. Poněkud zarážející ale je, že se Česko ani za Václava Havla se stejnou razancí nezabývalo porušováním lidských práv v žádné ze zemí, které mají na globální úrovni dobré vztahy se Spojenými státy, v blízkovýchodních konturách pak s Izraelem. Přitom chce-li Praha věrohodně hrát důležitou roli v mezinárodních debatách na téma lidských práv, pak by možná neměla tyto postoje devalvovat tichým prosíváním jednotlivých případů podle momentální geopolitické konstelace a aktuálních spojeneckých vztahů.

Kdy uplatnit respekt k tradicím?

V únoru 2001 Václav Havel navštívil Saúdskou Arábii, která je známa jednak pevnými vztahy s USA a jednak velmi spornou úrovní lidských práv. Proto bylo logické, když prezident Havel na tiskové konferenci v Rijádu uslyšel od českých novinářů dotaz, co na místní pojetí lidských práv říká a zda o něm mluvil se svými hostiteli.

„Určité zvyklosti či úkazy zdejšího života, které nám přicházejí velmi zvláštní nebo vzdálené a které někdy bývají zařazovány do této kategorie, mají trochu jiný charakter než nějaká jednotlivá nespravedlnost v jiné zemi,“ odpověděl Václav Havel. „Jsou to vesměs historicky zformované tvary zdejšího kulturního povědomí a jejich důsledky. Nicméně i v této oblasti, jak se tato země otevírá a propojuje s ostatním světem, je možno pozorovat určitý posun.“

Když Havlův mluvčí Ladislav Špaček po skončení tiskové konference čelil otázce, zda tedy prezident s hostiteli o lidských právech mluvil či nikoli, odpověď zněla: „Hovořilo se samozřejmě velice dlouze o rozpadu komunistického systému, který potlačoval lidská práva v Evropě.“ A v Saúdské Arábii roku 2002? „To, na co se ptáte, jsou konkrétní záležitosti, které jsou o šest pater níž, než je královská a prezidentská úroveň,“ reagoval podrážděně mluvčí Špaček.

Havel měl samozřejmě pravdu, že saúdkoarabské pojetí lidských práv vychází z místních zvyklostí. Podobně je tomu ale i v jiných zemích, které Česká republika naopak vytrvale kritizuje – i v Rusku a v Číně, z jejichž šanování je obviňován současný prezident.

Příklady určité nekonzistentnosti byla už před nástupem Miloše Zemana celá řada. Desítky politiků, umělců a aktivistů se v uplynulých letech nechávaly na pražském Václavském náměstí symbolicky zavírat do klece na protest proti poměrům v Castrově části Kuby. K faktu, že ve své části Kuby – na základně Guantánamo – Spojené státy od roku 2002 držely (a v mnoha případech i mučily) stovky lidí z Afghánistánu, Iráku i z jiných zemí, jimž vyšetřovatelé a žalobci nebyli za celou dobu schopni prokázat žádné konkrétní zločiny, ale pražské elity mlčely.

Podobně čeští ochránci lidských práv i vládní činitelé, oprávněně tepající různé levicové nebo postkomunistické režimy, ne-

chávají bez povšimnutí, jak se k moci dostal současný režim v Egyptě: loňským svržením demokraticky zvolených institucí, držením tisíců politických vězňů i masakrem osmi set lidí, kteří proti vojenskému puči protestovali. (Organizace *Human Rights Watch* přirovnala postřelení stovek neozbrojených demonstrantů k masakru na pekingském náměstí Tien-an-men, který jsme si samozřejmě letos v Česku i po 25 letech hojně připomínali.)

Není pochyb, že nynější egyptský režim daleko lépe vyhovuje zájmům Západu a Izraele než vítěz voleb, tedy kontroverzní muslimské bratrstvo. Má-li ale být řeč o lidských právech, o demokracii a o tom, co je třeba dělat pro jejich ochranu, pak by pragmatické ohledy měly jít stranou. Pokud stranou nejdu a přijmem argument, že v lidskoprávních debatách takové ohledy své místo mají mít, pak vlastně potvrzujeme, že lidská práva mohou být jen účelovým nástrojem v navýsost politické hře.

Výběrové vzpomínky na TGM

Jistá účelovost a nesoudržnost je zjevná i u českého přístupu k Izraeli. Platí to už u klíčového argumentu, jímž čeští zastánci Izraele zdůvodňují prakticky automatickou podporu tomuto státu ve všech jeho konfliktech a sporech – ať už s Palestinci, Tureckem nebo Íránem, nebo když je Izrael kritizován ohledně lidských práv. Jde o konstatování, že „Izrael je jedinou demokracií na Blízkém východě“. Je zcela pravdivé – nikde jinde nemají v regionu obyvatelé tolik svobody a možností jako v Izraeli.

Zvláštní však je, že když je tento argument používán v českém prostředí, pak jako polehčující okolnost či vysvětlení i těch nejkontroverznějších izraelských postupů – tu v článku o stovkách civilistů zabitých při bombardování Gazy, tu při debatách o výstavbě dalších tisíců bytů pro židovské osady za hranicemi Izraele a podobně.

Pokud už tedy míra demokracie má hrát nějakou roli například při hodnocení sporného počínání armády, demokratické poměry by patrně měly být naopak závazkem k vyšším standardům, a nikoli bílým šekem – pro vojáky, tajné služby, osadníky – vydaným jenom proto, že ti druzí (Palestinci, Íránci atd.) tolik demokracie zatím nemají.

Proizraelské (a někdy i protiarabské) postoje českých politiků špiček mají řadu důvodů. Jde například o odkazy na sym-

patie T. G. Masaryka k sionistické myšlence a na jeho cestu do britské Palestiny v roce 1927. Už u tohoto bodu se ale dostáváme k handicapu, který můžeme považovat když ne za záměrné pomíjení „nevhodných“ faktů, tak přinejmenším za nedostatečnou informovanost.

Masaryk se skutečně v Palestině setkal s četnými židovskými představiteli, jak se vzpomíná prakticky kdykoli, když přijede nějaká česká oficiální delegace do Izraele. O čem se však nemluví nikdy, je fakt, že Masaryk se tehdy v rámci vybalancovaných vztahů setkával také s křesťanskými a muslimskými představiteli palestinských Arabů – včetně velkého muftího Muhammada Amína Husajního. Ten později dokonce od Masaryka obdržel Řád Bílého lva, stejně jako například starosta Jeruzaléma a člen konkurenčního arabského rodu Rághib Našášibí. To se však z dnešních poněkud tendenčních prezentací Masarykova vztahu k izraelské otázce nedozvíme.

Informace místo sloganů

K tradicím jednostranné české podpory Izraele patří poněkud nadměrné zjednodušování i u současných témat. Je zcela logické a správné stát za Izraelem v boji proti teroru. Tento argument také často zaznívá, když Češi vysvětlují pochopení pro izraelskou blokádu pásma Gazy. Jeruzalémská vláda ji zdůvodňuje snahou zabránit pašování zbraní a stavebního materiálu pro palestinské ozbrojené skupiny, což je postoj rezonující pochopitelně i například mezi českými poslanci. Když jsem ale nedávno v diskusi se skupinou zákonodárců zmínil údaje izraelského tisku, podle kterého Izrael v Gaze zakázal import desítek druhů potravin i školních potřeb a znemožnil dokonce i dovoz dámských tamponů, čeští poslanci byli velmi překvapeni – o takové podobě izraelského „boje proti teroru“ dosud neslyšeli. Přitom v izraelských médiích si můžeme přečíst dokumenty o nedeklarovaném cíli blokády – zhoršením životní úrovně Palestinců je popudit proti vládnoucímu hnutí Hamás.

V západních státech Evropské unie jsou podobné okolnosti izraelsko-palestinského konfliktu i díky emancipovaným médiím lépe známe, což je možná jeden z důvodů, proč se český přístup tak výrazně liší od převažujícího evropského trendu. V Česku navíc působí velmi silný tlak proizraelských představitelů a lo-

bbistů, který občas překračuje i míru slušnosti. V srpnu například předseda Federace židovských obcí Petr Papoušek v Lidových novinách prohlásil, že označovat pásmo Gazy za okupované území je „za hranou“ antisemitismu. Takže novinář nebo politik, který konstatuje, že Gaza je i po stažení izraelských vojáků a osadníků formálně stále klasifikována jako okupovaná nejen Evropskou unií, ale i newyorským ústředím OSN, má být v tomto pojetí „svobodně“ diskuse považován za protizidovského rasistu.

Skutečný posun České republiky od opakování sloganů izraelské pravice k férovému hodnocení mnohavrstvého konfliktu může spočívat v tom, že se zdejší politické, intelektuální a mediální elity začnou situací zabývat v plné šíři a hloubce. A neměly by se při tom nechat odradit ani faktem, že tak jako Česká republika na všech diplomatických hřištích léta automaticky kopala za Izrael, některé jiné evropské státy mají tradici hrát vždy proti Izraeli.

■ ■ ■

Zuzana Boehmová, expertka Světové banky

Když prezident Miloš Zeman navštívil před rokem Izrael, premiér Netanjahu se vyslovil, že v Evropě jeho země nemá bližších spojenců než Českou republiku. V rámci Evropy to však není až takové terno. Země EU s oblibou Izrael hlasitě kritizují, častěji než třeba Rusko. A není navíc jasné, jestli takto pevný spojenecký vztah vůbec ještě platí.

Včera...

Ještě před třemi lety se naše diplomacie dala zjednodušeně shrnout jednou větou: napomáháme lidským právům v autoritářských režimech a na Blízkém východě podporujeme Izrael. To podle mého pro malou zemi jako jsme my v rozsahu priorit skoro stačilo. Místo toho se ale dnes zahraniční politika České republiky najednou nachází na neslaném nemastném rozcestí. Na jedné straně nerozumný, z řetězu už dávno utržený prezident, jehož názory na Blízký východ spočívají hlavně v hysterickém antiislamismu, na straně druhé vláda, která od tradiční náklonnosti k Izraeli couvá.

Česká republika byla přitom dlouho svými postoji k Izraeli ve světě známá. Mezi postkomunistickými zeměmi šlo zřejmě o nejspolehlivějšího spojence židovského státu, který se navíc mohl odkázat na tradici spolupráce v těžkých časech, než ji zadusil komunistický režim: Československo kdysi patřilo do malé skupinky států, které uznaly židovskou národnost. Za Masaryka se konaly v Praze a Karlových Varech tři sionistické kongresy a prezident navštívil v roce 1927 židovské osady v Palestině. Našinec při procházkách Tel Avivem, Jeruzalémem i Haifou naráží na ulice po prvním československém prezidentovi pojmenované, jeho jméno nese i několik kibuců. To, že Československo Izraeli po vzniku státu prodalo vojenskou a leteckou techniku a trénovalo piloty Hagany, není třeba připomínat, neboť tuto znalost mají již tři generace Izraelců a na setkání ji každému Čechovi a Češce rádi zopakují.

Jak podotkl i loňský komentář deníku Jerusalem Post, Československo má k Izraeli ještě jednu další vazbu: zkušenost malé, demokratické země, která byla v jeden moment uprostřed Evropy obklopena agresivně naladěnými nepřáteli. A kromě vlastní armády se v kritických momentech spoléhala na sliby a garance ostatních – jak to s ní ve druhé světové válce dopadlo, jistě netřeba připomínat. Česká republika by tak měla chápat náhled na svět z pozice outsidera, stejně jako touhu zajistit bezpečnost svých hranic.

Zahraniční politika za Václava Havla na tuto tradici navázala a ono směřování pokračovalo bez větších problémů. Vlastně až do nástupu Sobotkovy vlády, která jej bohužel považuje za přežitě.

...a dnes

Zejména náměstek ministra zahraničí Petr Drulák je v tomto ohledu velice aktivní, a prosazuje místo zavedených vazeb dialog s nejrůznějšími autoritářskými režimy. Jak známo, nedávno na protest proti nové Drulákově koncepci dokonce rezignovala šéfka lidskoprávního odboru ministerstva zahraničí i její zástupkyně. Ačkoli Premiér Sobotka tvrdí, že se země od Havlem stanovené politiky neodvrací, pro zahraniční partery začínáme být nečitelní.

Jak uvedl nedávno časopis Respekt, Sobotkův zahraničněpolitický tajemník Tomáš Prouza v zápisu z jednání s náměstkem ministra zahraničí USA Richardem Stengelem zaznamenal, že

americký delegát důrazně otevřel „otázku oblasti ochrany lidských práv a konstatoval, že je to právě historie boje za lidská práva, pro kterou je Česká republika v USA a zahraničí dobře známá a respektovaná země. Dotázal se proto na to, jak má rozumět prohlášení různých státních představitelů české zahraniční politiky na téma revize postoje k lidským právům a zdůraznil, že vzdávání se tohoto dlouhodobého klíčového tématu české zahraniční politiky vyvolává v USA řadu otázek.“

A odklonem od podpory disidentů změny nekončí. I přesto, že Česká republika byla před dvěma roky jedinou evropskou zemí, která se při hlasování v OSN postavila proti jednostrannému uznání Palestiny, Izraelci od té doby již zaznamenali posun v tradiční české náklonnosti. Nyní se specializujeme na vysílání smíšených signálů. Například v kontroverzní otázce přesunu české ambasády z Tel Avivu do Jeruzaléma. Ačkoli prezident Zeman tento krok podpořil, ministerstvo zahraničí na jeho slova záhy reagovalo ujištěními, že Česká republika bude spolupracovat v rámci EU a mezinárodního společenství na hledání mírového řešení konfliktu, což se vztahuje i na status Jeruzaléma, jež si Palestinci rovněž nárokují jako budoucí hlavní město státu. Čeští diplomaté se pak opakovaně nechali slyšet, že naše země nemá žádné plány velvyslanectví přesouvat, a mluvčí prezidenta Zemanovy výroky v médiích následně žehlil. Ministr zahraničí Zaorálek k tomu dodal, že bychom neměli „vznášet návrhy, které spíš přilévají oleje do ohně. Podobná prohlášení nám mohou způsobit řadu problémů, bezpečnostních i obchodních.“

Právě onen důraz na „bezpečnostní i obchodní“ zájmy místo na principy, stará přátelství a lidská práva je hlavním pilířem oné neslanosti a nemastnosti. Za zahraničně politickou agendou by neměla stát pouhá motivace umět navázat jednorázové obchodní styky nebo se bezpečně rozplynout v politice EU a nikoho nenaštvat. Tyto trendy se však bohužel dají vycítit ze Zaorálkova prohlášení minulý týden, kdy se nechal sice slyšet, že „vláda, kterou reprezentuji, nemá v úmyslu dělat jakékoli strategické změny naší dosavadní politiky vůči tomuto regionu“, ovšem okamžitě podotkl, že „můžeme nicméně více diverzifikovat naše postoje a hledat další taktické možnosti“. A z tradiční náklonnosti k Izraeli se krok po kroku stává „rovnocenný a vyvážený dialog s oběma stranami“. Šlo-li však Zaorálkovi o práva Palestinců, z jeho výroků to nevyplýnulo.

Upřímně řečeno je těžké pochopit, co si Česká republika od takto rozmělněného postoje slibuje.

Není potřeba zdůrazňovat, že situace mezi Izraelci a Palestinci je nesmírně komplikovaná a že snadné řešení neexistuje. Současně se také nedá říct, že by Izrael byl momentálně ten nejvíce žádoucí a sofistikovaný partner. Jeho ministr zahraničí Avigdor Lieberman zemi konzistentně spíše škodí nežli prospívá: prosazuje xenofobní požadavky, jako například „sliby loajality“ od arabských Izraelců, vyloženě se vyžívá v provokacích arabského obyvatelstva země a uráží vůdce demokratického světa, kudy chodí. Nabízí se ovšem smutná otázka, která pilíře havlovské politiky na Blízkém východě znovu cyklicky objasní: kdo je nám v tomto regionu bližší? Kdo je onen lepší, spolehlivější partner? Jistě to není frustrovaný Egypt, jenž si po krátkém demokratickém ex-tempore znovu prožívá diktaturu, není to rozhodně Sýrie, zmítající se v občanské a etnické válce, není to ani Jordánsko, které je pohlceno vlastními problémy. A o Iráku a Íránu ani nemluvě. Rozháraná Palestina, s Gazou pod palcem Hamásu? Pokud hledáme někoho, kdo je nám kulturně bližší, Izrael tuto soutěž díky svému demokratickému systému, víceméně přijatelnému postoji k ženám, jasně stanoveným prioritám a v neposlední řadě díky nulovému bezpečnostnímu riziku vůči Evropě vyhraje vždycky.

Nemáme jinou volbu

Jak pro tento článek podotkl bývalý izraelský velvyslanec v České republice Arthur Avnon, Česko a Izrael sdílí „zprvč společné hodnoty, za druhé společné zájmy“. Pokud tyto předpoklady existují mezi dvěma státy, je poněkud na pováženou, že by se zahraniční politika měla měnit tak, jak se o to nejistými kroky současná česká vláda v posledních měsících pokouší. Avnon k tomu dodává, že sice samozřejmě existují jisté fluktuace, ale ty jsou v globálním kontextu partnerských vztahů zcela běžné a „nepředstavují důvod, proč by se dobré vztahy mezi dvěma spřátelenými zeměmi měly měnit“. Podle Avnona je pouto mezi Českem a Izraelem „natolik silné a natolik hluboké“, aby je snad ohrozily porvy větru v politice na Blízkém východě, v Evropě či ve světě.

„Stejně jako v Česku se Izraelci těší svobodě tisku, shromažďování a občanského projevu. Jedná se o dva právní státy, které jsou zvyklé na svobodné volby a pluralitní demokracii,“ dodává bývalý

velvyslanec. Takové atributy není možné brát jako samozřejmost, a obzvláště na Blízkém východě. Proto lze k otázce, zda se máme či nemáme odklánět od politiky posledních dvaceti let, jasně říci (bez ohledu na výhrady, které můžeme k Izraeli mít): nemáme žádnou alternativu. Izrael není rozhodně příklad dokonalé společnosti, ale pokud si máme v regionu vybírat, volba by měla vždy padnout právě na něj. Obzvláště v kontextu rostoucího extremismu, jehož největší hrozbou je v současnosti Islámský stát. S kým, kromě Izraele, můžeme na politické mapě počítat? A kdo, kromě Izraele, je v regionu schopen zaručit alespoň základní lidská práva? Ve zkratce: přes veškeré nedostatky izraelské politiky považují přeshlapování v oblasti našeho zahraničněpolitického směřování v tomto případě za scestné.

■ ■ ■

Tomáš Pojar, prorektor Vysoké školy Cevro Institut, v letech 206–2011 první náměstek ministra zahraničí a v letech 2010–2014 velvyslanec v Izraeli

Na světě v poslední době přibývá chaosu a tento trend bude pokračovat i v následujících letech. Neměli bychom si myslet, že jsme sami imunní vůči bezpečnostním hrozbám. Situace se výrazně zhoršila i v bezprostředním okolí Evropské unie i Severoatlantické aliance – po celém Blízkém východě a ve Východní Evropě. Může dojít ke zhoršení situace na Balkáně a nelze vyloučit otřesy ani uvnitř západních struktur. Není třeba propadat panice, ale nesmíme zároveň naši bezpečnostní situaci podceňovat.

Vlastní bezpečnost především

Politika obrany lidských práv byla vždy jedním z akcentů české zahraniční politiky, nikdy však nebyla zdaleka akcentem jediným. A tak by to mělo zůstat i nadále. Musíme bránit vlastní svobodu i hodnoty, na kterých je existence České republiky jakožto západní, liberální demokracie postavena. V každém případě musíme i nadále prohlubovat naše ukotvení v rámci euro-atlantických struktur a nemyslet si, že máme jakoukoli životaschopnou alternativu k Evropské unii a NATO. To neznamená, že musíme automaticky se vším, co přijde z Bruselu nebo Washingtonu, sou-

hlasit. Musíme vždy hájit vlastní, dobře podložený, vysvětlitelný a konzistentní názor. To se nám bohužel v poslední době (a nemluvíme pouze o posledních měsících) příliš nedaří. Začínáme být pro naše klíčové spojence nečitelní a náš hlas ztrácí váhu.

Veškeré alternativy k našemu zakotvení v euroatlantickém prostoru by pro nás byly zhoubné a brzy bychom vlastní svobodu, bezpečí a prosperitu ztratili. Na rozdíl od let minulých bychom nyní měli jednoznačně více myslet na zajištění vlastní bezpečnosti. Do vlastní bezpečnosti musíme v následujících letech více investovat. Bude to drahé, ale vyplatí se to. Posilování bezpečnosti, prosperity i svobody lze provádět souběžně. Jednotlivé aktivity se navíc mohou vzájemně posilovat. Hájit základní lidská práva nevylučuje snahu o získání zahraničních investic nebo trhů pro české výrobky. Naopak. Je však vždy třeba postupovat střídlivě, předvídatelně a s dlouhodobou vizí.

Zachovejme střídlivost

Izrael je a i nadále bude jedinou liberální demokracií v oblasti celého Blízkého východu. Nejen díky našim historickým poutům k židovskému národu je tedy Izrael naším přirozeným blízkovýchodním spojencem. Izrael navíc pro českou ekonomiku patří mezi významné exportní trhy (na rozdíl od naprosté většiny arabských zemí), můžeme prohloubit spolupráci na poli vědy a výzkumu, přilákat více izraelských investic a ledasčemu se můžeme přiučít i na poli obrany a bezpečnosti. Dnes to platí dokonce více než kdykoli v minulosti. Koneckonců i oněch sto tisíc Izraelců, kteří každý rok navštíví Českou republiku, působí jakožto důležité pojítko mezi oběma národy a přináší do české ekonomiky nemalé peníze. V první řadě však sdílíme – a doufám, že i nadále sdílet budeme – s Izraelem společné hodnoty.

Česká republika patří tradičně mezi země, které vidí oblast Blízkého východu velmi realisticky. Patříme v rámci Evropské unie sice k menšině, ale zdaleka nejsme jediní. Vesměs jsme si v názorech na palestinsko-izraelský konflikt, ale i na situaci v Sýrii, Libyi nebo Iráku rozuměli například s Německem, Holandskem nebo Polskem, často třeba i s Itálií, Rumunskem nebo Řeckem. Nikdy jsme nebyli osamoceni. Vždy jsme hlásali, že neexistují jednoduchá řešení a že izraelsko-palestinský konflikt není zdaleka jediným, a z pohledu evropské bezpečnosti ani tím

nejdůležitějším konfliktem probíhajícím na rozsáhlém území mezi Marokem a Afghánistánem. Vývoj v Libyi, Sýrii, Egyptě, Iráku nebo Jemenu dal našemu střízlivému pohledu v poslední době opakovaně za pravdu! A vývoj na území Izraele, Gazy a Západního břehu svědčí o potřebě střízlivosti jakbysmet.

Uchováme-li si realistický pohled na dění na Blízkém východě, nemůžeme nic ztratit. Začneme-li však proklamovat, že budeme vždy souhlasit s většinovým názorem uvnitř Evropské unie, náš hlas bude oslaben. Nebudeme bráni vážně a staneme se irelevantními. To je přesně to, co se nyní začíná dít. Stáváme se dokonce nedůležití i z pohledu ostatních arabských zemí. Doposud jsme měli jasné pozice a byli jsme čitelní. Nikoho jsme nepřekvapovali. Nyní přestáváme být čitelnými i pro naše blízkovýchodní partnery.

Z vlastní zkušenosti mohu říci, že jsme se nezdáří v otázkách bezpečnosti Blízkého východu nebo dokonce řešení izraelsko-palestinského konfliktu shodli s mnohými představiteli arabských zemí více než s většinou zemí evropských – byť to naši arabští partneři nemohli říci veřejně. I Izrael se dnes například shodne při hodnocení počínání teroristické organizace Hamás a situace v Gaze více s Egyptem, Jordánskem, Saúdskou Arábií nebo Spojenými arabskými emiráty než s většinou členských zemí Evropské unie. V zemích Perského zálivu pak například platí i to, že prodáváte-li do Izraele, jedná se o pozitivní referenci. Platí to dokonce i při obchodu se zbraněmi. Paradox je to jen zdánlivý. I arabské země totiž dokážou ocenit v první řadě kvalitu a hlavně nemají žádné iluze týkající se zajištění vlastní bezpečnosti.

Je absolutním nesmyslem si myslet, že máte-li dobré vztahy s Izraelem, musíte mít automaticky špatné vztahy s Palestinou nebo jinými arabskými zeměmi. Není tak složité si z pozice relativně malé středoevropské země udržet obojí. Dokážeme to však pouze ve chvíli, budeme-li čitelní a budeme-li schopni naše pozice srozumitelně vysvětlovat. Nesmíme však v první řadě překvapovat ani naše partnery, ani sami sebe. Kontinuita zahraniční politiky je důležitějším faktorem, než si mnozí čeští představitelé uvědomují. Nepochopitelné a neustálé změny jsou naopak cestou do bezvýznamnosti. Staneme-li se neuchopitelnými, ztratíme na všech stranách.

V neposlední řadě nesmíme propadat iluzi, že podlézavostí dosáhneme jakýchkoli pozitivních cílů. Opak je pravdou. To platí stejně s ohledem na Rusko, Čínu, Spojené státy, Německo,

Izrael, Egypt nebo Saúdskou Arábií. Podlézavost vede ke ztrátě respektu. Kdo není respektován, přestává existovat. Stává se pouze lehkou kořistí. Nejen na Blízkém východě by o tom mohli dlouze vyprávět.

■ ■ ■

Irena Kalhousová, bezpečnostní analytička a publicistka, studovala a pracovala v Izraeli

„Praha má s Jeruzalémem nadstandardní vztahy. Zatímco mnohé státy odsuzují akce Izraele, Češi vyjadřují židovskému státu podporu.“ Takto je ve zjednodušené formě popsán všeobecně vnímaný pohled na vztahy České republiky k Izraeli. Na následujících stránkách chci poukázat na faktory, které přispívají k převážně vřelému vztahu České republiky k Izraeli. Zamyslím se také nad budoucností vztahů mezi oběma zeměmi.

Kořeny českého přátelského postoje k Izraeli

Základem dlouhodobě přátelského vztahu mezi Českou republikou a Izraelem se dá označit několik vzájemně se doplňujících faktorů, které vychází jak ze zájmu, tak z hodnotového nastavení ČR a jejích představitelů. Mezi tyto faktory na první místo patří *česká zahraniční politika*. V roce 1989 otevírá novou kapitolu československo-izraelských vztahů prezident Václav Havel. Ve svém novoročním projevu 1. ledna 1990 pronesl, že by si přál rychlé obnovení vztahů s židovským státem. K tomu došlo hned v únoru téhož roku a po Maďarsku bylo Československo druhým státem východního bloku, které tak znovuobnovilo s Izraelem diplomatické vztahy. Po roce 1989 si československá a později česká zahraniční politika zvolila proatlantickou pozici, což byla jednak strategická volba a jednak tento postoj reflektoval nově nabitou nezávislost na Moskvě. Dalším patrným rysem české zahraniční politiky se stala jistá míra euroskepticismu. Odstup od bruselských politik je pak patrný především u představitelů středopravicových politických stran. Proamerický a euroskeptický postoj jsou v souvislosti s Izraelem dosti podstatné, obzvláště s ohledem na to, jak v rámci EU posilují protizraelské nálady.

Druhým faktorem spolupráce jsou *ekonomické zájmy*. Izrael je

pro Českou republiku třetí nejdůležitější obchodní partner mimo EU po USA a Číně. Zatímco v první polovině 90. let vyvážela ČR do Izraele zboží v hodnotě několika milionů dolarů, v roce 2013 hodnota vývozu dosáhla úrovně 751 milionů dolarů. Vzájemná obchodní výměna převýšila úroveň jedné miliardy dolarů. V souvislosti s českým exportem se občas objevují názory, že silná proizraelská pozice ČR škodí obchodu s arabským světem. Tento názor ovšem zcela jednoznačně odmítají autorkou oslovení čeští diplomaté.

Třetím faktorem je *start-up nation*. Pro mnoho českých vědců, odborníků z oblastí hi-tech a podnikatelů je Izrael zemí, které lze závidět její technologickou vyspělost, nápady v oblasti moderních technologií a schopnost přenášet výsledky ze základního výzkumu do praxe. Otázka, jak přetvořit průmyslovou ekonomiku na znalostní ekonomiku, se v České republice řeší dlouhodobě. Právě zkušenosti z Izraele jsou tak pro Čechy mnohdy velmi inspirativní.

Čtvrtým faktorem je *boj proti terorismu*. ČR vnímá islámský terorismus jako hrozbu pro mezinárodní bezpečnost, ale také jako hrozbu, které je sama trvale vystavena. Vyplývá to z jejího členství v NATO a EU, z účasti na misích v Afghánistánu, z přítomnosti rádia Svobodná Evropa/Rádio Svoboda, která z pražského Hagiboru vysílá do muslimských zemí, a také z přátelských vztahů vůči USA a Izraeli. Mnozí čeští představitelé pohlíží na Izrael jako na předpolí Evropy, kde se střetává západní kultura s radikálním islámem. Zájmy ČR a Izraele při boji proti radikalismu pocházejícímu z Blízkého východu jsou tedy v jejich očích v mnohém totožné.

Přitom se na území ČR se nenachází silná muslimská komunita. Díky relativně malému počtu nepředstavují muslimové volební faktor, na který by museli brát politici ohled. Aktivity spojené s velkými muslimskými komunitami v Evropě, jako jsou výzvy k bojkotu izraelského zboží a protesty proti návštěvám izraelských představitelů, se v ČR zatím prakticky nevyskytují, nebo nemají velký ohlas. Protiizraelské iniciativy také nenacházejí podporu mezi většinovou společností. Česká společnost je spíše kritická k politickému aktivismu vycházejícímu ze strany českých muslimů. Přispívá k tomu i poměrně značně rozšířená islamofobie mezi českou elitou a veřejností.

Svou roli hraje i *česká identifikace s Izraelem*. Mezi českými

intelektuály a politickými představiteli se již od 19. století podporovala idea na národní sebeurčení. V této atmosféře tak Češi podporovali i právo židovského národa na národní obrození. V modernějších dějinách potom Češi viděli jisté paralely mezi jejich situací a situací Izraelců. V obou případech se jedná o malé státy, které jsou obklopeny velkými národy, jež v určitých momentech neskrývají svůj nepřátelský postoj. Mnichovská zkušenost z roku 1938 stále do určité míry ovlivňuje pohled Čechů na situaci Izraele a pomáhá jim porozumět mentálnímu rozpoložení Izraelců. Předválečnému Československu jeho spojenci radili, aby se vzdalo části území, kvůli záchraně své a také míru v Evropě. Češi nakonec pod nátlakem na tento návrh přistoupili, s tragickými následky jak pro ně, tak pro celý kontinent. Přestože historické paralely vždy do určité míry pokulhávají, mnozí Češi jsou ochotni chápat obavy Izraelců, po kterých jejich spojenci i nepřátelé požadují, aby se vzdali území a zajistili si tak trvalý mír. Oba národy jsou podobně citlivé v otázkách národní bezpečnosti a kontroly území. Na rozdíl od mnohých zemí v západní Evropě Češi nepohlíží na Izrael jako na Goliáše, který se díky vojenské převaze nemusí ničeho obávat. Rozumí jeho pocitu ohrožení.

Nejen mnozí čeští intelektuálové, ale i ti, kteří mají ještě v živé paměti komunistickou zkušenost, vidí v Izraeli ostrůvek demokracie uprostřed autoritářského a nestabilního světa. Izrael si v jejich očích získal sympatie také tím, že se na rozdíl od Čechů byl schopen úspěšně ubránit nepřátelské přesile. Tento pocit byl velmi silný především po šestidenní válce v roce 1967. Fakt, že k tomu v první arabsko-izraelské válce z roku 1948–1949 přispěly i české zbraně, tyto sympatie ještě posiluje.

Český pohled také výrazně ovlivnila *komunistická zkušenost*. Na rozdíl od mnohých západoevropských zemí netrpí Češi sentimentem a pocitem dluhu vůči arabskému světu. Spíše naopak. Moskvou nařízená podpora arabských autoritářských režimů a různých palestinských skupin zanechala v Čechách spíše negativní pocit. Při pohledu na arabský svět jsou v mnohem racionálnější. To se projevilo například i v opatrnějším přijetí takzvaného arabského jara mnohými českými politiky a komentátory, kteří upozorňovali na neadekvátnost srovnání událostí v arabském světě s pádem Berlínské zdi a varovali před přílišným optimismem ohledně rychlé demokratizace blízkovýchodních států.

Komunistická minulost má také značný vliv na pohled českých

intelektuálů. Zatímco v západní Evropě silně pronikly na univerzity i do médií koncepty jako pacifismus, postnacionalismus či multilateralismus a velký prostor dostali takzvaní levicoví intelektuálové, v České republice je situace do určité míry odlišná. Čeští intelektuálové, kteří komunismus zažili, jsou vzhledem k této zkušenosti spíše konzervativně naladěni. V případě izraelsko-palestinského konfliktu tak mezi mnohými českými intelektuály panuje pochopení pro ochotu Izraelců použít sílu při zajištění vlastní bezpečnosti.

Nelze opomenout také *téma holocaustu*. Během druhé světové války nepatřili Češi k aktivním strůjčům destrukce evropského židovstva. Přesto tragický osud českých a evropských Židů představuje důležitý faktor, který formoval pozitivní postoj Čechů vůči židovskému státu. Pro mnohé je morální povinností podpořovat národ, který byl během války ve střední a východní Evropě prakticky zničen. Jakkoliv těch, kteří tyto události zažili, je stále méně, vzpomínky na holocaust a na české Židy, kteří během něj zahynuli, jsou součástí české kultury a výchovy. Mezi českými čtenáři jsou také velmi populární historické a vzpomínkové knihy věnující se tématu holocaustu.

V českém kulturním prostředí má pozitivní vliv rovněž *popularita židovské literatury*. Mezi českými milovníky literatury byli už od dob první republiky oblíbeni čeští židovští autoři jako Ota Pavel či Karel Poláček. Češi za „své“ autory považují i české Židy, kteří psali německy, jako byl například Franz Kafka. Pováleční židovští autoři Arnošt Lustig či Ivan Klíma se stali součástí české literární klasiky. Cestu mezi české čtenáře si našli také američtí židovští autoři, kteří se zabývají židovskými tématy, jako Isaac Bashevis Singer, Elie Wiesel či Philip Roth. V neposlední řadě Čechy oslovují i izraelská témata, což dokazuje popularita izraelských autorů. Knihy Amose Oze či Avrahama B. Jehošuy a dalších izraelských autorů jsou běžně k dostání v českých knihkupectvích. Popularita židovských autorů v Čechách vychází do určité míry z toho, že oba národy mají velké zálibení v literatuře. Frustrace a zklamání, zrovna tak jako naděje jsou často židovskými i českými spisovateli reflektovány podobným jazykem, který se opírá o humor a jistou dávku cynismu.

Vztahy mezi národy do značné míry definují politici a diplomaté, ale o jejich hloubce nejvíce napovídají *kontakty mezi lidmi*. Nacistická a komunistická diktatura přispěly k tomu, že

desetitisíce československých Židů odjely do Izraele. Tito lidé ovšem na svoje dětství v Československu nezapomněli a i prostřednictvím krajského spolku s ním udržují kontakt. Není možné se více rozepisovat o tom, jak generace emigrantů přenáší českou identitu na své děti a vnuky. Podle zkušeností autorky děti emigrantů česky částečně rozumí, ale nemluví, a vnuci už ani nerozumí. Přesto především druhá, ale i třetí generace projevují zájem o dění v České republice, i když tento zájem většinou není příliš intenzivní. V samotné České republice udržují pevné vztahy s Izraelem židovské obce a také některé křesťanské organizace.

Vnímání ČR v Izraeli

Pro Izrael představuje Česká republika v rámci EU velmi důležitého partnera. Izraelci oceňují konzistentní pozici české diplomacie, která se v rámci svých možností snaží předejít nevyváženým prohlášením EU.

Česká republika vzbuzuje v Izraeli převážně pozitivní konotace. Na rozdíl od jiných východoevropských zemí, především pak Polska, si Izraelci nespojují Českou republiku s holocaustem. Český národ je vnímán jako přátelský vůči Židům i Izraeli. Obzvláště mezi intelektuální elitou vyvolá velmi pozitivní konotace T. G. Masaryk, po němž jsou v izraelských městech pojmenovány ulice a náměstí. Mezi staršími Izraelci je dodnes velmi oceňována česká dodávka zbraní během války za nezávislost. „Česká puška“, jež pomohla Izraelcům zvítězit ve válce, ve které byli z počátku v nevýhodě, se mezi vojáky té doby stala pojmem. V novodobé historii to byl Václav Havel, který se stal v Izraeli známou a populární osobou.

Ani antisemitské procesy z 50. let nezměnily pozitivní pohled na Čechy jako národ, neboť v Izraeli se otevřeně hovořilo o tom, že se tyto procesy dějí na politickou objednávku Sovětů. Také proto Izraelci velmi silně prožívali Pražské jaro, během kterého doufali, že se Čechům podaří oprostít se od přímého vlivu Moskvy. Alexander Dubček byl v této době v Izraeli známou osobností. Po invazi Varšavských vojsk do Československa se stala v Izraeli velmi populární píseň *Prag* od legendárního izraelského zpěváka Arika Einsteina, která vyjadřuje lítost nad událostmi v Praze.

V oblasti literatury jsou především díky překladům Ruth Bondyové, která do hebrejštiny přeložila více než padesát titulů,

známé knihy Čapka, Haška a Kundery. Přesto se nedá říci, že by čeští autoři byli tak univerzálně známí a populární, jako je tomu v případě izraelských autorů v Čechách.

K pozitivnímu dojmu z ČR přispívá také oblíbenost Prahy u Izraelců. I díky relativně levnému leteckému spojení mezi Tel Avivem a Prahou navštíví hlavní město každoročně tisíce Izraelců. Pro mladší Izraelce je to právě cesta do Prahy, díky které se poprvé blíže seznámí s českou kulturou.

Budoucnost česko-izraelských vztahů

Z předchozích řádek vyplývá, že pevnost česko-izraelských vztahů se opírá o mnoho faktorů, které vychází ze zájmu, historie, hodnotového nastavení a jistého idealismu. Do jaké míry se ovšem hloubka těchto vztahů udrží i v budoucnosti, je do určité míry nejisté.

Autorkou oslovení diplomaté z obou zemí se shodují na tom, že česko-izraelské vztahy nejsou vyvážené. Zatímco pro českou stranu je Izrael důležitý do určité míry z racionálních důvodů, rozhodující je sentiment vycházející z hodnotového nastavení a z historické zkušenosti. Češi vztahy s Izraelem opírají mnohem méně o praktické výsledky a spíše kladou důraz na sdílené hodnoty a podobnou historickou zkušenost. Oproti tomu Izraelci pohlížejí na vzájemné vztahy mnohem pragmatictější. Českou republiku oceňují pro její pozici v mezinárodních organizacích, ve kterých je ochotna vystoupit ve prospěch Izraele i v momentech, kdy je tento názor velmi minoritní.

Čeští diplomaté a politici získávají mnohé zkušenosti v rámci evropských institucí a projektů. Tato zkušenost bude zcela jistě formovat i jejich postoje, které se podle očekávání budou přizpůsobovat většinovému postoji v rámci EU. Česká diplomacie tak bude ve stále větší míře „europeanizována“, tedy bude přijímat postoje převažující v Bruselu. Pro českou diplomacii tak může být stále méně pohodlné patřit v rámci EU v otázce Blízkého východu k menšině.

Pro postoj ČR bude také velmi důležitý vývoj na izraelské politické scéně. Pokud bude v Izraeli posilovat nacionálně-náboženská proosadnická politika, lze očekávat, že i země v EU, které vnímají a berou ohled na izraelskou pozici, se od jeho politiky začnou distancovat. V případě židovských osad je tento trend

patrný už nyní i v případě Německa. Pro Českou republiku tak bude čím dál obtížnější hledat v rámci EU partnery, kteří by byli ochotni vybalancovat protiizraelská prohlášení EU. Navíc i v rámci české diplomatické komunity existují kritické hlasy vůči výstavbě osad mimo již existující velké bloky. České odhodlání zpomalovat sílící kritiku Izraele tak může začít slábnout. Tím spíše, pokud se ČR bude snažit více zapadnout do hlavního proudu v rámci EU.

Nástup levice

České levicové strany jsou ve svém pohledu na Izrael mnohem kritičtější než strany pravicové. V této otázce tak do značné míry souzní s levicovými stranami v západoevropských zemích. Levicová opozice také opakovaně kritizovala pravicové vlády za jejich příliš proizraelský postoj.

V lednu se novým ministrem zahraničních věcí stal sociální demokrat Lubomír Zaorálek, který patří k dlouhodobým kritikům blízkovýchodní politiky pravicových vlád. Během setkání s prezidentem Zemanem těsně před svým jmenováním ministrem také pronesl, že se s prezidentem shodl prakticky na všem kromě blízkovýchodní politiky. Ta by podle něj měla být vyváženější, tradičně dobré vztahy s Izraelem by ale měly přetrvávat.

Ministr Zaorálek si s sebou do úřadu jako svého prvního náměstka přivedl akademika a teoretika mezinárodních vztahů Petra Druláka. Ten se do povědomí české veřejnosti dostal díky svému deklarovanému odmítnutí Havlova odkazu podpory univerzálních lidských práv ve světě, což byla jedna z mála konzistentních agend české zahraniční politiky již od 90. let. Současně není příznivcem proatlantické linie. Do tohoto postoje také zapadá Drulákův velmi chladný – pokud ne negativní – pohled na dosud nadstandardní vztahy ČR k Izraeli. Jakkoliv tedy již víme, proti čemu se vedení v Černínském paláci vymezuje, nevíme přesně, s jakou novou linií zahraniční politiky přijde, a to navzdory tomu, že ministr Zaorálek byl mnoho let stínový ministr zahraničí a měl tedy čas na to případné návrhy připravit a rozpracovat.

Další možností je, že nakonec k žádné výrazné změně kurzu nedojde, a to především zásluhou „jestřábiho“ prezidenta Zemana. Ani v době, kdy jako předseda vlády měl Zeman za ministra zahraničních věcí Jana Kavana, který byl znám svým kritickým

pohledem na Izrael a který jako exministr projevil ochotou scházet se s představiteli Hamásu, se pozice ČR výrazně nezměnila. Jako prezident se Zeman netají svojí chutí překračovat své pravomoci a vyjadřovat se i k otázkám, které jsou především v kompetenci vlády. V blízkovýchodní politice tak může nastat situace, že česká pozice bude nejednotná a pro naše zahraniční partnery nečitelná.

Nástup nové generace

Historická zkušenost je jedním z důležitých základů vřelých česko-izraelských vztahů. Ovšem generaci dnešních třicátníků v Izraeli již pojmy jako „česká puška“ či TGM až na výjimky nic neříkají. Podobně postkomunistická generace v České republice přejímá podobné „postmoderní“ hodnoty jako jejich protějšky z evropských zemí, které neprošly komunistickou minulostí. Jiná zkušenost a hodnoty nové generace mohou vystavit česko-izraelské vztahy nové zkoušce. Bude zajímavé sledovat, zda nastupující generace Čechů bude sdílet a přejímat pohled těch, kteří své postoje k Izraeli do značné míry opírají o zkušenost, již nabýli během komunismu.

Na závěr lze říci, že českou vřelou pozici vůči Izraeli definuje kombinace historické zkušenosti, zájmu, hodnot a určité míry idealismu. Díky tomu jsou Češi více než mnohé jiné národy v Evropě schopni vnímat a chápat situaci Izraele na Blízkém východě. Přesto do budoucna nelze vyloučit, že se česká pozice bude částečně měnit. Lze předpokládat, že některé idealistické sentimenty na české straně budou s nástupem nové generace slábnout a česko-izraelské vztahy bude třeba opírat více o praktický respektive pragmatický základ. Podmínkou pro to je, že se bude prohlubovat ekonomická spolupráce a kontakty mezi lidmi v obou zemích. Předpoklady pro takovou spolupráci jsou veliké. Navíc pozitivní přístup Čechů k Izraeli je opřen o celou škálu faktorů, takže oslabení jistého idealismu či momentální personální obsazení na ministerstvu zahraničí by nemělo vést k naprostému přehodnocení postoje Čechů k židovskému státu. I na představitele mladší generace přechází mnohé z hodnot generace předchozí a i oni jsou si často vědomi jisté kulturní a historické sounáležitosti s židovským státem. Vztahy mezi dvěma státy jsou ovšem vždy otázkou vzájemné interakce. Vývoj v samotném

Izraeli a jeho zájem o pevné vztahy s Českou republikou tak budou pro pokračování dosud nadstandardních vztahů neméně důležité.

■ ■ ■

Marek Čejka, odborník na Blízký východ

Ve svém příspěvku se zaměřím konkrétněji na souvislosti, hodnocení a perspektivy česko-izraelských vztahů místo toho, abych komentoval celkově současnou českou zahraniční politiku a její potenciální proměny a posuny v jiných oblastech než vůči Izraeli, Palestině a Blízkému východu.

Specifičnost a výrazná pozitivita vztahů mezi Českou republikou a Československem (v některých etapách jeho vývoje) souvisí podle mého názoru s pěti základními body.

Historicky pozitivní vztahy prvorepublikového Československa (1918–1938) k sionismu výrazně spojené s osobností T. G. Masaryka

Osobní postoje T. G. Masaryka vůči Židům, antisemitismu a sionistickému hnutí v jeho předprezidentském i prezidentském období velmi výrazně formovaly pozitivní pohled Židů a sionistů na prvorepublikové Československo. U Masaryka oceňovali jak jeho pevné angažmá v hilsneriádě, kritizující český antisemitismus, tak i jeho pozdější podporu a porozumění sionistickým aktivitám.

Také pozice Židů v meziválečném Československu byla poměrně dobrá i v době, kdy se postavení Židů v evropských státech na sklonku 20. let a ve 30. letech dvacátého století často zhoršovalo. Pozitivní vztahy vůči Židům byly nejen idealistické, ale měly i svůj pragmatický aspekt: Uznání židovského národa mělo totiž za cíl i formální „snížení“ počtu příslušníků německé a maďarské menšiny v ČSR. Největší sympatie tak nežidovští Češi/Slováci chovali především k Židům, kteří mluvili česky/slovensky. Je zjevné, že jistý vliv na postoje Masaryka a Čechů k sionismu a Židům mělo i potlačení vlivu katolicismu přinejmenším v české části prvorepublikového Československa. Katolicismus totiž představoval pro část Čechů jak jistý nepopulární symbol *ancien*

régime, tak i určitého nositele tradičních antisemitských předsudků vycházejících z křesťanského katolického antijudaismu. Ty ostatně znovu ožily v plné síle po rozpadu Československa ve fašistickém Slovenském státu, kde byla vazba mezi antisemitským fašistickým režimem a katolickým klérem velmi zřetelná.

S Masarykovým odkazem ve vztahu k Židům se později plně identifikoval také Václav Havel.

Československá podpora vzniku Izraele a dodávky zbraní Izraeli v letech 1948–1951

Po druhé světové válce podporovalo Československo velmi účinně vznik Státu Izrael. Ministr zahraničí Jan Masaryk vystupoval aktivně v tomto směru v roce 1947 v OSN. Dne 29. listopadu 1947 hlasoval československý zástupce ve Valném shromáždění OSN pro rozdělení Palestiny na židovský a arabský stát. O necelé tři měsíce později, 25. února 1948, proběhl v Československu komunistický převrat. Sovětský svaz však vznik Izraele podpořil, a tak i nová Československá vláda uznala nezávislost Izraele 19. května 1948, tedy pouhých pět dnů po jeho vzniku. Diplomatické styky pak navázaly obě země 3. července 1948.

Jeden z často zmiňovaných mezníků vztahu mezi Československem a vznikajícím Izraelem je ten, že se ČSR významnou měrou podílela na dodávkách zbraní včetně bojových letadel nově vzniklému státu a výcviku příslušníků izraelské armády. K tomu došlo v době silné mezinárodní izolace Izraele během první izraelsko-arabské války v letech 1948–1949. Z pohledu hodnocení tehdejšího československého konání je třeba přihlídnout k faktu, že pomoc byla poskytována v období, kdy u nás došlo ke změně politického režimu na otevřeně stalinistický. Navíc si Československo nechalo za zbraně tvrdě zaplatit i přesto, že Izrael byl s ohledem na válečný konflikt ve špatné hospodářské situaci. Je také zcela evidentní, že pomoc nově vzniklému státu byla poskytnuta se souhlasem Stalina, který vznik Izraele zpočátku podpořil jako protiváhu prozápadních arabských režimů. Československo tak zafungovalo jako režim podléhající vůli stalinistického Sovětského svazu.

Jakmile se však v poměrně krátkém časovém horizontu ukázalo, že se Izrael přiklání spíše k západnímu bloku a nevydá se tak cestou „lidových demokracií“, SSSR i celý východní blok včetně

Československa své postoje k židovskému státu na počátku padesátých let podstatně přehodnotily.

Odhlédneme-li od motivů prodeje zbraní či od politické situace u nás, je jisté, že námi dodané zbraně prokázaly Izraeli cennou službu ve velmi kritické době, kdy jiné státy podobnou pomoc odmítly. Izrael dal mnohokrát vědět, že ho v těžké době dodávky československých zbraní zachránily, a naopak pro řadu Čechů se staly dodávky zbraní jistou legendou, která spojuje Čechy a Izraelce od samého počátku. Jaké byly hlubší politické souvislosti československých dodávek, je však často opomíjeno.

Reakce disidentských kontraelit na výrazný antisionismus – a v některých obdobích i antisemitismus – během československého komunistického režimu (1950–1989)

Od února 1951 tak byly všechny československé zbraňové dodávky Izraeli zastaveny. Podporu Izraele vystřídal velmi rychle antisionismus a silný antisemitismus, ztělesněný na počátku let hlavně procesy se Slánským. Na tento radikální obrat navázala o něco později i podpora palestinského národně osvobozenického hnutí. To byla nová oficiální linie režimu, avšak mezi veřejností byla situace méně jednoznačná. Kromě řady stoupenců měl totiž československý komunistický režim i množství odpůrců. Byli to jak členové nové kontraelity – hlavně bývalí příznivci nekomunistických stran, někdejší soukromí podnikatelé či členové zahraničního odboje atd. –, tak i kritici skrytí mezi širokou veřejností. Hlavně první skupina se stala brzy předmětem tvrdé perzekuce ze strany režimu. Mezi oběma vrstvami kritiků režimu přetrvával vesměs pozitivní pohled na Židy i tajné sympatie k Izraeli. Jisté oficiální uvolnění v pohledu na Izrael proběhlo krátce v roce 1967, po sovětské invazi v roce 1968 však následoval návrat do starých kolejí. Hlavní proud disidentů kolem V. Havla a Charty 77 však stále zachovával pozitivní postoj k Izraeli.

Fakt, že se disidentské kontraelity kolem Václava Havla staly po roce 1989 oficiálními politickými elitami a že začaly výrazně ovlivňovat českou zahraniční politiku; ta se začala formovat výrazně atlantisticky a odrážela postoje USA vůči Izraeli a Blízkému východu

Poté co československý komunistický režim padl, mnozí disidenti se stali vlivnými československými (a později českými) politiky a jejich předchozí pohledy z doby normalizace a dob studené války u nich přetrvávaly. V této souvislosti lze kromě Václava Havla určitě zmínit i jména jako Michael Žantovský či Alexandr Vondra. Jedna z prvních věcí, o kterou se Václav Havel zasazoval v zahraniční politice, bylo právě obnovení diplomatických vztahů s Izraelem. Byly navázány už 9. února 1990. Česká zahraniční politika začala usilovat o vstup do Evropské unie a sledovala i výraznou atlantickou linku. V diplomacii začala česká zahraniční politika výrazněji sledovat americkou zahraniční politiku včetně jejích nejednoznačných rysů. To se projevilo i po 11. září 2001, kdy česká zahraniční politika sleduje pod vlivem amerických neokonzervativců v přístupu k Blízkému východu a izraelsko-palestinskému konfliktu až nekriticky proizraelskou linii.

Český atlantismus začal být někdy spojován s islamofobií, přičemž Izrael začal být vnímán rovněž jako ústřední pilíř boje proti „islamizaci Západu“

Přestože jsou atlantické a proizraelské postoje spjaty spíše s českou politickou pravicí, není to pravidlem. Výrazné atlantické postoje například zastával dříve i současný prezident Zeman, který mnohokrát deklaroval i otevřeně islamofobní pozice. Ty dává do kontextu se svým velmi jednostranným postojem k Izraeli, který chápe jako pilíř boje proti „islamizaci Evropy a Západu“. V určitých částech české společnosti se stala islamofobie – na rozdíl od antisemitismu – v mnoha ohledech něčím akceptovatelným či dokonce pozitivním. To u některých Čechů, včetně části českých politiků a veřejných představitelů, posiluje i jejich vztah k Izraeli, který se v tomto ohledu velmi podobá Zemanovým postojům.

Romantizující nebo tendenční pohled na Blízký východ, Izrael a Palestinu

Důležitou roli v pohledu na současný Izrael hraje i české veřejné mínění. Obecně je možné konstatovat, že v České republice je poměrně velký zájem o témata související se židovstvím a Izraelem (od historických židovských legend přes židovskou beletrii až po tematiku holocaustu) a tato skutečnost ovlivňuje i sympatie

řady Čechů s Izraelem. V kombinaci s nepříliš kvalitním zpravodajským informováním o blízkovýchodním dění však dochází v povědomí Čechů často ke směřování různých nesouvisejících informací a pojmů dohromady. U mnoha Čechů také přetrvávají zažitě stereotypy vidění světa z období studené války, případně jejich zrcadlově převrácené varianty. Češi obecně nemají příliš zkušenosti s multikulturní společností a hlavně islám a Arabové u nich vyvolávají spíše negativní pocity, zatímco Izrael považují za kulturně bližší. O tom ostatně svědčí i vysoká úroveň islamofobie v České republice za současné existence jen velmi malé muslimské komunity na českém území.

Najít vyvážený postoj

Co se týká názorového střetu mezi Českou republikou a většinou států EU ohledně současného Izraele a izraelsko-palestinského konfliktu, mám za to, že ten souvisí především s třemi posledními body v předchozí části – tedy s příčinami českých postojů k Izraeli po roce 1989 a příklonem české zahraniční politiky k poměrně jednostranným postojům USA k Izraeli, a to hlavně po roce 2001.

Nedomnívám se, že by Evropská unie jako celek prosazovala „propalestinskou“ zahraniční politiku, ale naopak se snaží více vyvažovat zájmy obou stran konfliktu. Reaguje tak třeba více i na ideologické posuny v izraelských vládních administrativách a politikách, které se v průběhu posledních dvou desetiletí posunuly znatelně ke krajnímu nacionalismu. Ve stejnou dobu zůstávala zahraniční politika České republiky k těmto posunům až na výjimky netečná. To vedlo k bizarním situacím, kdy se někdy mohlo zdát, že loajalita ČR k Izraeli má přednost před loajalitou k EU, jíž je ČR členem. Například při hlasování o uznání Palestiny za členský stát na půdě OSN v roce 2012, kdy ČR hlasovala proti tomuto uznání společně s osmi dalšími státy – Izraelem, USA a některými jejich spojenci – nejen proti zbytku světa, ale i proti všem zemím EU. Podle mého názoru nemusí ČR zastávat takto vyhraněné jednostranné postoje, aby zachovala velmi dobré vztahy s Izraelem.

V situaci, kdy má ČR nadstandardní a velmi pozitivní vztahy s Izraelem, by ČR měla vždy důsledně trvat na tom, aby zůstaly zachovány základy, ze kterého toto nadstandardní a vzájemně obohacující se partnerství vzešlo – tedy z humanistických po-

stojů prezidenta Masaryka a dále ze zásad zahraniční politiky v polistopadovém období, hlavně v obdobích prezidenta Havla. Jak Masarykovo, tak Havlovo dědictví vidělo v sympatiích k sionistickému hnutí a Izraeli hodnoty demokracie, humanismu, snahy o dosažení míru a spravedlnosti, a zároveň také práva na sebeurčení a respektu k menšinám.

Základy současného nadstandardního česko-izraelského spojení byly položeny v 90. letech, kdy v Izraeli probíhal mírový proces a kdy českoslovenští a čeští politici navázali dobré vztahy s jeho protagonisty na obou stranách konfliktu. Jak v Izraeli, tak v Palestinské autonomii však došlo k výrazné radikalizaci, která pohřbila nejen mírový proces, ale také některé politiky s ním spjaté – hlavně pak izraelského premiéra Rabina. Právě za jeho smrti stálo myšlení ne zcela vzdálené od toho, které se dnes někdy prosazuje i v nejvyšší izraelské politice.

ČR by měla i do budoucna rozvíjet pozitivní vztahy s Izraelem, avšak zároveň – i z pozice dobrého přítele – by měla být adekvátně kritická a schopná dát najevo, že toto přátelství nemusí být za všech okolností vždy bezpodmínečné, ale musí být vyvažováno i konstruktivními postoji druhé strany.

■ ■ ■

Jiří Schneider, diplomat, v letech 1995–1998 velvyslanec České republiky v Izraeli

V poslední době nepochybně cítíme růst mezinárodního napětí a zdá se, že se otřásají poměry vzniklé po konci studené války. Na podzim roku 1990 byla přijata Pařížská charta Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), která deklarovala, že se Evropa poučila ze své krvavé historie a chce nastolit nový řád v atmosféře spolupráce. Členské státy OBSE se v Paříži zlekly použitím síly, zavázaly se k mírovému řešení sporů, k principu rovnosti suverénních států a respektu k jejich územní celistvosti.

Pařížská charta bývá považována za dobu versailleské mírové smlouvy po skončení studené války. Ruský prezident Vladimír Putin to nedávno zpochybnil, když prohlásil, že po studené válce „nebyla uzavřena žádná mírová smlouva s jasnými a transparentními dohodami o respektování existujících pravidel a o vytvoření pravidel a standardů nových“. Podle Putina se Západ prohlásil za

vítěze studené války a využil dočasné slabosti Ruska k rozšíření sféry svého vlivu. Posun hranic stability rozšířením Unie a Aliance o země, které o to usilovaly a připravovaly se na vstup, přitom nebylo expanzí Západu na úkor Ruska, ale naopak důležitým krokem na cestě k zapojení Ruska do Evropy. Jak Unie, tak Aliance věnovaly velké úsilí, aby s Ruskem vytvořily společné instituce. Silné Rusko nyní žádá, aby jeho zájmy – a to nejen na Ukrajině – byly zohledněny při jednání o novém institucionálním uspořádání, jehož by se Evropa měla zúčastnit suverénně a sama za sebe, bez vlivu či „diktátu“ USA.

Důraz na hodnotový rozměr

Vývoj v 90. letech nebyl ve znamení Pařížské charty. Rozpad Sovětského svazu sice proběhl navzdory tomu, že se jednalo o jaderovou velmoc, relativně pokojně. Avšak konflikty na jeho periferii zanechaly stovky mrtvých a neblahé dědictví nevyřešených konfliktů, například v Náhorním Karabachu a v Podněstří. Jugoslávie se rozpadala s větším krveprolitím. Balkánský konflikt ukázal, že po skončení studené války nenastal triumf míru a demokracie. Bylo zřejmé, že na „dobré počasí“ v mezinárodních vztazích nelze dlouhodobě spoléhat. Česká zahraniční politika proto od roku 1993 nespolehlala na kolektivní bezpečnosti v rámci OBSE, ale usilovala o připojení k osvědčeným euroatlantickým strukturám – Evropské unii a Severoatlantické alianci. Teprve zapojením do EU a NATO pro nás skončilo rozdělení Evropy.

Dnes je prioritou zahraniční politiky podporovat posilování a funkčnost EU a NATO. Mezi členy obou uskupení se vede diskuse o tom, jak toho dosáhnout. V EU jsou na jedné straně zastánci posilování unijních institucí a na straně druhé stoupení mezivládní dohody o společných politikách členských států. V Alianci jde na jedné straně o působení v zahraničních operacích na podporu stability a bezpečnosti mimo území NATO a na druhé straně o zachování základní funkce Aliance a udržení schopnosti spojenců zajistit obranu svého území. Česká republika se do této diskuse nejen zapojuje, ale měla by k efektivnímu fungování EU i NATO přispívat praktickými kroky. Naše prosperita, svoboda i bezpečnost je úzce spojena s prosperitou, svobodou a bezpečností našich sousedů, s nimiž v rámci EU i v rámci NATO (s výjimkou Rakouska) sdílíme odpovědnost za společný prostor.

Důraz na hodnotový rozměr byl dosud specifickým vkladem české zahraniční politiky společné politice EU. Dalo by se říci, že zakotvení v Evropské unii společně s nejlepšími humanistickými tradicemi ztělesněnými výraznými osobnostmi české politiky 20. století poskytuje České republice prostor pro odvážnější politiku než by si mohla dovolit jako samostatný aktér mezinárodních vztahů. Vzhledem ke klíčovému událostem našich moderních dějin (1968 a 1989) se taková politika dokonce od představitelů ČR očekává. Rozhodně to platilo pro ty z nich, kteří se v duchu Charty 77 na helsinské principy výslovně odkazovali. Nyní jde o to, zda a v jaké míře bude česká zahraniční politika na tuto tradici navazovat. Dědictví politiky Václava Havla je jistě třeba podrobit kritické diskusi, ale její paušální odsuzování a oslava „nového“ pragmatismu z nejvyšších pater české politiky k takové reflexi nepřispívají.

Máme nač navazovat

Podívejme se v tomto kontextu na vztahy s Izraelem, jež zaujímají v české zahraniční politice zvláštní místo. Počátkem roku 2015 uplyne 25 let od obnovení diplomatických vztahů s Izraelem. Z iniciativy prezidenta Václava Havla šlo o jeden z prvních zahraničněpolitických kroků svobodného Československa. V čem je vztah České republiky ke Státu Izrael výjimečný? U kolébky našich vztahů k izraelskému státu byl pozitivní vztah prezidenta T. G. Masaryka k židovským národním aspiracím, který nejvidelněji demonstroval svou návštěvou Palestiny a židovských osad v roce 1927. Československo bylo jediným státem střední Evropy a jednou z prvních zemí vůbec, která po první světové válce umožnila hlásit se k židovské národnosti. Je logické, že představitel země, která za svůj vznik vdělila Wilsonově myšlence národního sebeurčení, přál názoru, že i jiný národ může usilovat o vlastní stát. Po nástupu nacismu bylo předválečné Československo útočištěm židovských uprchlíků z Německa a později i z Rakouska. Za války v zahraniční armádě bojovalo proti nacistickému Německu mnoho československých Židů. Atentát československých parašutistů na říšského protektora Heydricha znamenal také likvidaci architekta „konečného řešení židovské otázky“. Poválečné Československo podpořilo rezoluci OSN o rozdělení Palestiny a v kritickém momentu války o nezávislost prodalo vznikající izraelské armádě zbraně a poskytlo výcvik. Svou roli v tom se-

hrál jak „masarykovský“ postoj ministra zahraničí, tak souhlas Moskvy a bezpečnostních složek, v jejichž čele byli od roku 1946 komunisté. Pak došlo k náhlému obratu. Nastalo tažení proti sionismu, které mělo za následek faktické zmrazení vztahů. Celý vývoj pak vyvrcholil přerušením styků po šestidenní válce. V letech 1967–1968 se české mnichovské trauma nejdříve promítlo do obdivu Izraele, který se úspěšně ubránil proti přesile, a později do izraelské solidarity s okupovaným Československem. Na jaře 1990 tedy bylo na co navazovat.

Zachová si česká zahraniční politika svůj dosavadní punc?

Dnešní mezinárodní pozice České republiky a Izraele je ovšem nesrovnatelná. Česká republika koordinuje své postoje v rámci EU a při zajištění své bezpečnosti se opírá o spojence v NATO. Izrael se opírá výhradně o vlastní obranné schopnosti a strategické partnerství s USA.

Český postoj je v dnešním evropském kontextu vnímán jako proizraelský. Proč tomu tak je? Vztah dalších evropských zemí k Blízkému východu je také zatížen minulostí. Francie i Velká Británie – a do jisté míry Itálie a Španělsko – byly klíčovými koloniálními mocnostmi, které si v arabském světě po dlouhou dobu udržovaly klientelistické vztahy a vliv. Postoj ke Státu Izrael je pro jednotlivé členské země výzvou, jak zohlednit zájmy a hodnotová východiska. Ke vzniku Izraele došlo poté, co v Evropě nacisté a jejich kolaboranti masově vyvraždili většinu evropských Židů. To zásadním způsobem ovlivnilo postoj poválečného Německa. Vztahy s Izraelem se ovšem záhy dostaly na šachovnici vztahů mezi demokratickým Západem a komunistickým Východem. Po krátké epizodě, v níž Sovětský svaz v Izraeli spatřoval vítaného spojence proti slábnoucí koloniální roli Velké Británie, se Izrael a sionismus stal ideologickým nepřítelem. Ještě v době suezské krize v roce 1956 ovšem došlo k první významné transatlantické krizi, kdy Francie, Británie a USA zastávaly diametrálně odlišné postoje. Izraeli se v 50. a 60. letech dostalo podpory od evropské levice, která v přispění Izraeli spatřovala hodnotové překonání dědictví fašismu a nacismu. Vše se změnilo po šestidenní válce, po níž se Izrael stal okupantem arabských území. Evropská levice se stavěla proti kolonialismu a Izrael se dostal do druhého tábora. Rok 1967 byl přelomovým bodem ve vztazích východního bloku

s Izraelem, země Varšavské smlouvy kromě Rumunska přerušily s Izraelem diplomatické styky.

Dopad arabského bojkotu a ropné krize po roce 1973 vedl k realistickému sblížení západní Evropy a arabského světa a role USA jako sponzora mírové dohody mezi Izraelem a Egyptem výrazně vzrostla. Po občanské válce v Libanonu už byla evropská politika spíše ve znamení solidarity s osvobozeneckým bojem Palestinců než solidarity s židovským státem. V dnešní době evropskou politiku více než vědomí odpovědnosti za holocaust zaměstnává rostoucí počet arabských a muslimských voličů. Evropané uplatňují vůči Izraeli nárok, aby jako „jediná demokracie na Blízkém východě“ nečelil hrozbám ve svém sousedství silou. Bude to i náš český postoj?

Záleží na tom, do jaké míry si česká společnost a její představitelé uvědomí, že za svobodu a bezpečí, které se jí v posledních desetiletích dostává, vděčí schopnosti postavit se hrozbám silou zbraní i hodnot. Budoucnost Evropy závisí na odhodlání svobodu bránit a zároveň chránit lidská práva a svobody – ať cestou právního státu u nás doma, nebo prostřednictvím zahraniční politiky. Pokud jde o náš postoj k Izraeli (a k Palestině), musíme brát v úvahu oba aspekty, otázku oprávněného užití síly i mezinárodního práva. Z hlediska evropské historie i současných zájmů je Izrael evropským státem. A proto je pro nás dilematem. Evropa se nemůže otočit k Izraeli zády. Osobně zastávám a prosazuji postoj kritické solidarity.

■ ■ ■

„Na příkladu Izraele je vidět, že chceme lidská práva zachovat...“

(Rozhovor s reprezentantem současné zahraničně-politické linie Petrem Drulákem nejen o Izraeli)

Red.: *Architekturu české zahraniční politiky v polistopadových demokratických podmínkách tvořili především Václav Havel a jeho političtí spoluputníci (Jiří Dienstbier, Karel Schwarzenberg, Alexandr Vondra). V prezidentské éře Václava Klause se česká zahraniční politika dostala do určité krize – mluvilo se o její dvojkoľejnosti, oslabení pozice ČR v EU apod. V dnešní době po nástupu nového ministra,*

který si Vás vybral jako svého prvního náměstka, se objevují v současné zahraničněpolitické linii „nové tóny“ a jiné akcenty, zejména pokud jde o dříve preferovanou otázku lidských a občanských práv, která byla základním pilířem oné havlovské architektury a měla hluboké kořeny v nedávné historii a zkušenosti s komunistickým režimem. Jste opakovaně kritizován za oslabování této základní zahraničněpolitické linie – zejména pokud jde o porušování lidských práv v Číně a Tibetu. Mohl byste na úvod hlouběji objasnit svůj přístup k této otázce, vzhledem k níž jste se dostal do nezáviděníhodné pozice kontroverzního politika?

Drulák: Vaše otázka otevírá několik témat, z nichž každé by vydalo na samostatný rozhovor. O Číně a o lidských právech se vede téměř nepřetržitá debata. Zaujal mne způsob, jakým jste popsal předchozí vývoj české zahraniční politiky, tedy relativně neproblematická devadesátá léta, kdy zahraniční politiku tvoří Václav Havel a jeho spoluputníci, pak dvoukoľejnost po nástupu Klause a dnes oslabování lidských práv. S leccíms bych nesouhlasil. Napřed k té dvoukoľejnosti. Napětí mezi vládou a prezidentem patří do české zahraniční politiky od samotného začátku a vyplývá ze způsobu, jakým jsou jejich kompetence popsány v naší ústavě. Z ní také vyplývá, že hlavní slovo má vláda a nikoliv prezident. Prezident Havel měl zásadní zahraničněpolitické spory s premiérem Klausem i Zemanem, o ekonomickou diplomacii, o Čínu, o evropskou integraci, o lidská práva, o velvyslance, v posledních dnech svého působení na Hradě podepsal dopis na podporu Bushovy intervence v Iráku, aniž měl podporu Špidlovky vlády. Nicméně do roku 2004 měla země velký disciplinující cíl v podobě vstupu do EU, který do české politiky z vnějšku vnášel určitý pocit odpovědnosti, vrcholní činitelé se například snažili nepřenášet své zahraničněpolitické spory na veřejnost. Dnes se pokoušíme tuto odpovědnost budovat zevnitř, ale není to snadné.

Václav Havel a disidentské hnutí patří bezpochyby k důležitým výhonkům čerpajícím z kořenů tradice českého humanismu. Nicméně tato tradice není vůbec homogenní, existuje řada pohledů na člověka, jeho práv a představ o jejich účinné podpoře. Například dva disidenti, které jste jmenoval, se s Havlem v zahraniční politice v mnoha otázkách neshodovali. Alexandr Vondra se přiklonil ke Klausovi a euroskeptikům, zatímco Jiří Dienstbier na rozdíl od Havla zásadně nesouhlasil s bombardováním Jugo-

slávie, válkou v Iráku a řadou dalších věcí. Vzpomínám si, jak byl Dienstbier nadšený z prezidenta Obamy, zatímco Havel si rozuměl s Bushem. Kladu si pak otázku, co všechno zahrnuje či nezahrnuje ona často zmiňovaná havlovská zahraniční politika a kdo do ní patří a kdo nikoliv. Není správné disidentský odkaz tímto způsobem zjednodušovat.

Red.: *V duchu kritizované havlovské tradice je dodržování občanských a lidských práv otázkou uznávaných hodnot. Zároveň tento princip vytyčuje pomyslnou dělicí čáru, která rozděluje režimy na politicky důvěryhodné a nedůvěryhodné, a podle tohoto základního klíče se pak liší náš přístup a politika vůči nim. Cíleným odklonem od politiky ochrany lidských a občanských práv na mezinárodní scéně se hodnotová orientace současné zahraniční politiky vytrácí, ale čím ji chcete nahradit – novou ideologií konvenující obchodním zájmům? Mohl byste nám tento koncept nové zahraniční realpolitiky nějak srozumitelně a na konkrétním příkladě objasnit – například na změně kurzu vůči blízkovýchodnímu konfliktu, kdy se tradiční proizraelská pozice začíná přehodnocovat ve prospěch propalestinských stanovisek?*

Dřulák: Rozhodně odmítám, že bychom se odkláněli od lidských práv a přicházeli s nějakou novou realpolitikou. Od samého počátku opakovaně říkáme, že chceme lidská práva v zahraniční politice zachovat. Nikde to není vidět více než v přístupu k Izraeli. Pokud by nás zajímal jen obchod, tak bychom na Palestince mohli zapomenout. Jejich ekonomický potenciál je dnes ve srovnání s Izraelem zanedbatelný. Domníváme se však, že i Palestinci mají svá lidská práva a že pokud je budeme ignorovat, je to špatně. Je to špatně pro nás, pokud chceme, aby naši lidskoprávní politiku bral někdo vážně, ale především je to špatně pro Izrael, poněvadž trvalou frustrací Palestinců nikdy nedosáhne udržitelného míru. To Izraeli říkáme z pozic jeho přátel, kterými zůstáváme.

Red.: *Jak jsme v současné době vnímání izraelskou reprezentací? Jako propalestiništi, nebo proizraelští, případně neutrální? Co tato pro-/proti- s sebou nesou za výhody pro naši zemi?*

Dřulák: To je spíše otázka pro někoho z izraelské reprezentace. Dosud jsme byli vnímáni jako proizraelští, zatímco většinu států

EU v Izraeli vnímají jako příliš propalestinské. I nadále budeme v EU stát Izraeli blíže než řada jiných a myslím, že izraelští přátelé si to uvědomují. Domnívám se však, že problémem může být i ono izraelské vnímání rozdělovací Evropy na tenčíci se skupinu přátel a rostoucí skupinu lhostejných či nepřátel. Podobné dichotomie jsou zavádějící. Izrael může počítat s porozuměním a podporou u většiny Evropanů, ale to neznamená, že Evropané budou souhlasit se vším, co Izrael dělá. A to platí i pro nás. Podstatná otázka je, proč řada Izraeli nakloněných Evropanů pociťuje v posledních letech narůstající frustraci z toho, co Izrael podniká.

Red.: *Mohl byste zhodnotit vývoj česko-izraelských vztahů po revoluci 1989 až doposud – co se mohlo udělat jinak a lépe?*

Dřulák: Izrael mohl od počátku počítat s hlubokými sympatiemi české veřejnosti. Má řadu zdrojů: zájem o židovskou kulturu, pozitivní vztah k Židům, téměř absentující antisemitismus či solidaritu s malým, vyspělým a demokratickým státem obklopeným nepřáteli. Na izraelské straně byly tyto sympatie vnímány a opětovány, do historické paměti Izraele navíc patří Masarykův boj proti antisemitismu, jeho podpora sionismu i vojenská pomoc Československa při vzniku Izraele, svou roli jistě hrálo také zvláštní postavení Prahy v tradici evropské židovské kultury.

Těmto vzájemným sympatiím na úrovni společností odpovídají bezproblémové ekonomické a politické vztahy, které jsou intenzivnější, než bychom očekávali v případě dvou spíše menších, geograficky vzdálených států, z nichž každý řeší dosti odlišné politické a bezpečnostní výzvy. Česko se postupem času dostává do role nejvěrnějšího evropského spojence Izraele a obě vlády spolu navazují strategické partnerství. Jeho nejviditelnějším projevem jsou proizraelské postoje ČR v EU, v OSN a v dalších mezinárodních strukturách, jakož i společná zasedání vlád obou států.

Domnívám se, že na české straně je namísto reflexe dosavadního přístupu ve třech ohledech. Pokud mluvíme o strategickém partnerství, měli bychom být schopni definovat strategické cíle a najít realistickou cestu jejich uskutečňování. To se zatím příliš nedaří. Součástí našeho dialogu by rovněž mělo být varování našim izraelským partnerům, že některé jejich kroky vyvolávají velmi negativní mezinárodní odezvu a mohou je přivést do

mezinárodní izolace. Mám na mysli zejména zřizování dalších osad na okupovaných územích. Měli bychom být více schopni reflektovat i vnitroizraelskou debatu o těchto otázkách, která je mnohem bohatší, než by se na první pohled mohlo zdát. Například liberálně levicové názory, které můžeme číst v respektovaném deníku *Ha-arec*, jsou v české debatě odmítány jako protiizraelské či dokonce antisemitské. A konečně pokud se Izrael vydává cestou k mezinárodní izolaci, měli bychom ho varovat, nikoliv následovat. V naší mezinárodní podpoře Izraele bychom se neměli ocitat mimo pozice diskutované a podporované státy EU, jako tomu bylo například v roce 2012, kdy jsme v OSN jako jediní z EU hlasovali proti udělení pozorovatelského statutu Palestině, zatímco ostatní členské státy byly buď pro věc, nebo se zdržely. Naopak při letošním hlasování v Radě OSN pro lidská práva v souvislosti s izraelským zásahem v Gaze jsme se spolu s ostatními státy EU zdrželi.

Red.: *Jaké výhody nebo nevýhody plynou z prohlubování izraelsko-českých vztahů v posledních dvaceti letech?*

Druhlák: Zvláštností vztahu s Izraelem je to, že jsme státy srovnatelné velikostí, náš vztah není poznamenán asymetrií malého proti velkému. Vztah mezi dvěma spíše menšími a geograficky spíše vzdálenějšími státy má výhodu v podobě zásadní rovnosti mezi oběma partnery, nicméně i nevýhodu v podobě omezeného potenciálu a zdrojů spolupráce.

Red.: *Jaké by pro vás bylo „ideální“ sestavení izraelské vládní koalice, se kterou byste nejraději jednal?*

Druhlák: Izrael je demokratický stát a každá vládní koalice, kterou vytvoří, má nezpochybnitelnou demokratickou legitimitu. Z hlediska stability regionu i dlouhodobých zájmů Izraele považuji za přínosné, pokud v koalici převažují síly, které podporují vznik životaschopného palestinského státu a zdržují se kroků, které by jeho vznik znemožňovaly.

Red.: *V čem je role České republiky v rámci Evropské unie vůči Izraeli specifická?*

Druhlák: Máme o něco větší pochopení pro složité postavení Izraele než většina ostatních, přičemž toto pochopení nevyplývá ani tak z pocitů vlastní historické viny vůči evropským Židům jako spíše z pozitivního obrazu Izraele. V tom je naše chápání Izraele i náš vztah jedinečný. Pokud má mít EU vyváženou politiku, potřebuje mít v sobě i hlasy, které budou Izrael chápat a vysvětlovat.

Red.: *Jakým způsobem se bude Česká republika podílet na obnově Gazy? Co to konkrétně představuje pro Českou republiku? V čem konkrétně je to pro nás výhodné?*

Druhlák: Přispěli jsme agenturám OSN na pokrytí nejnaléhavějších humanitárních potřeb. Otázku obnovy chápeme především jako úkol pro multilaterální rozvojovou pomoc především skrze EU, očekáváme však také výraznou roli arabských států. Obnova Gazy je důležitá, protože v podmínkách, jaké tam dnes vládnou, poroste pouze frustrace a nenávisť místních obyvatel vůči Izraeli. Na druhou stranu pokud s obnovou nepůjde ruku v ruce politický proces, který by přivedl Gazu natrvalo zpátky pod kontrolu mezinárodně uznávaných palestinských představitelů, tak si pouze projdeme další kolečko v začarovaném kruhu – obnovíme Gazu, obnovená Gaza vyprovokuje zničující izraelský útok a můžeme opět obnovovat. To je třeba prolomit.

Red.: *Jaká je vaše prognóza vývoje bilaterálních vztahů s Izraelem do budoucna?*

Druhlák: Bude záležet na faktorech, které náš vztah přesahují, na dalším vývoji mírového procesu, na cestě k palestinské státnosti, na bezpečnostní situaci na Blízkém východě, na vývoji uvnitř Evropské unie, ale i na faktorech bilaterálních – na naší schopnosti využít možností spolupráce, na vývoji veřejného mínění u nás i v Izraeli. Ale některé základní danosti našeho vztahu, o nichž jsme mluvili, se příliš nemění. Budeme si i nadále blízcí.

Red.: *Děkujeme vám za rozhovor a přejeme vám i České republice jasnou a zřetelnou pozici v prosazování univerzálních hodnot.*

(Za redakci otázky kladli Marina Šternová a Milan Hanuš)